

Anna Mróz-Jagiełło, Paweł Majdan

Akademia sztuki Wojennej
Wydział Bezpieczeństwa Narodowego
Instytut Studiów Strategicznych
a.mroz@akademia.mil.pl, p.majdan@akademia.mil.pl

Komunikowanie w cyberprzestrzeni

Kody JEL: O33

Słowa kluczowe: komunikacja, internet, cyberprzestrzeń, społeczeństwo informacyjne, walka informacyjna, propaganda

Streszczenie. Komunikowanie jest procesem porozumiewania się jednostek, grup społecznych lub instytucji, którego podstawowym celem jest wymiana myśli, dzielenie się wiedzą, a także informacjami oraz ideami. Proces ten realizuje się na wielu poziomach, przy wykorzystaniu różnych środków, a jego podstawą jest wywołanie określonych skutków. Internet jest medium komunikacyjnym dysponującym nowymi, atrakcyjnymi atrybutami, co powoduje, że procesy informacyjne, a także społeczne stają się zarówno zbiorowe, jak i indywidualne. Odpowiednie i umiejętne wykorzystanie narzędzi wirtualnej rzeczywistości społecznej, jaką jest cyberprzestrzeń, może posłużyć do stworzenia w umyśle rozmówcy oczekiwanych procesów myślowych, szczególnie na poziomie nieświadomości. Warto zatem zauważyć, że cyberprzestrzeń to obecnie główny obszar funkcjonowania takich procesów, jak wywieranie wpływu, manipulacja, propaganda czy walka informacyjna.

Wprowadzenie

Wiele z potrzeb człowieka zabezpiecza komunikacja. Człowiek ma naturalną potrzebę przynależności do wspólnoty, potrzebuje czuć, że jest częścią relacji społecznych lub ma kontrolę nad otoczeniem i może wywierać wpływ na inne osoby. W XX wieku do tradycyjnej dołączyła komunikacja w sieci internetowej. Z czasem przybrała na znaczeniu i obecnie jest podstawową formą komunikowania międzyludzkiego, niezależnie od wieku i wykształcenia jednostek społecznych, które ją wykorzystują.

Aby społeczeństwo mogło zostać uznane za informacyjne, potrzebna jest szeroko rozbudowana sieć telekomunikacyjna. Jak wskazują opracowane badania z 2016 roku,

aż 80,1% gospodarstw domowych w Polsce ma przynajmniej jeden komputer (*Społeczność informacyjna...*, 2016). Informacja i wszelkie technologie z nią związane stały się wobec tego najistotniejszym czynnikiem rozwoju cywilizacyjnego.

Informacja i umiejętność jej pozyskania często może stanowić o sukcesie lub porażce państwa, firmy, produktu czy projektu. Skutkiem takich procedur stało się to, że informacja zaczęła mieć swoją określoną wartość i cenę. Jest to dowód na to, że w obecnie przeszliśmy z gospodarki przemysłowej na gospodarkę opartą na wiedzy, co może stanowić podstawę do twierdzenia, że w przyszłości będzie się to pogłębiało.

Proces komunikowania w sieci ma zarówno pozytywny, jak i negatywny wymiar. Zdecydowanie na korzyść przemawia możliwość szybkiego i łatwego nawiązywania kontaktów (z rodziną, przyjaciółmi oraz zupełnie nowymi ludźmi), łączenia się w społeczności (Facebook, Instagram) oraz pozyskiwania informacji. Niestety, cyberprzestrzeń to także obszar występowania wielu niebezpiecznych zjawisk, m.in.: manipulacji, propagandy, cyberataki czy walk informacyjnych.

Celem artykułu jest wskazanie i ogólne scharakteryzowanie wybranych form komunikowania w cyberprzestrzeni oraz możliwych zagrożeń, mogących wpływać na podejmowanie decyzji przez społeczeństwo.

1. Komunikacja społeczna

Komunikacja jest podstawą współzycia i relacji społecznych. Jest to przede wszystkim proces przekazywania informacji. Komunikowanie interpersonalne definiuje się jako wymianę werbalnych, wokalnych i niewerbalnych sygnałów (symboli) w celu osiągnięcia lepszego poziomu współdziałania (Nęcki, 1996, s. 7). Komunikacja dokonuje się między nadawcą i odbiorcą. Forma komunikacji może być jednostronna lub wywołać odpowiedź, czyli sprzężenie zwrotne. Proces rozpoczyna się jeszcze w głowie nadawcy, gdy chce on przekazać informację odbiorcy. Istnieją dwa rodzaje komunikacji – werbalna i niewerbalna. Sposoby komunikowania werbalnego służą przekazaniu informacji, natomiast niewerbalne sygnalizują nam stosunek nadawcy do treści wypowiedzi. Świadome używanie tych dwóch elementów komunikacji może w dużym stopniu pomóc nam wpływać na odbiór naszej osoby lub zachowanie odbiorcy.

Komunikacja w sieci internetowej różni się od tej tradycyjnej, głównie tym, że zazwyczaj nie widzimy naszego rozmówcy, jego mimiki, gestykulacji, nie słyszymy także barwy i tonu jego głosu. Komunikacja internetowa wykształciła zatem własną specyfikę i swoje prawa. Do najważniejszych cech komunikacji internetowej zaliczyć można: różnorodność społeczną, brak ograniczeń terytorialnych, brak ograniczeń czasowych, anonimowość, a także ograniczenie postrzegania zmysłowego.

Niemniej jednak można wskazać wiele cech łączących te dwie formy komunikowania się. Podstawowym elementem łączącym je jest „cel”, czyli przekaz określonego komunikatu, poinformowanie o czymś, podjęcie dyskusji. Do wspólnych cech możemy zaliczyć także dynamiczny charakter, wzajemne oddziaływanie odbiorcy i nadawcy

komunikatu – obie są procesem społecznym, gdyż dotyczą przynajmniej dwóch jednostek, wykorzystują określoną symbolikę zrozumiałą dla obu stron, a także oznaczenia związane czy to z daną kulturą, czy też kontekstem, w którym są używane.

Współcześnie możliwość komunikowania się za pośrednictwem internetu jest oczywista i łatwo dostępna. Warto jednak pamiętać, że mimo wielu zasadniczych różnic, komunikacja w sieci, tak jak komunikacja tradycyjna, zawsze dotyczy drugiej jednostki i określonego procesu społecznego.

2. Społeczeństwo informacyjne

W otaczającym nas świecie najważniejszym dobrem jest informacja. Wynika to z bardzo szybkiego rozwoju technologii informatycznych, którego bum można było zaobserwować w drugiej połowie XX wieku. Temu okresowi przypisuje się zatem powstanie społeczeństwa informacyjnego. Warto zauważyć, że rozwój nowych technologii niewątpliwie wymusił zmiany w gospodarce, kulturze, społeczeństwie i polityce.

Opisywany rodzaj społeczeństwa składa się nie tylko z informacji, środków teleinformatycznych, ale również z człowieka jako jednostki, jego potrzeb, gospodarki, państwa i przestrzeni. Pojawienie się społeczności informacyjnej związane jest z procesem ewolucji środków komunikacyjnych, informatycznych, gromadzących, przetwarzających, przesyłających i odbierających informację, pociągnęło za sobą zwiększenie wydajności pracy i doprowadziło do przewagi sektora usług i technologii informatycznych (Krztoń, 2015, s. 101).

W społeczeństwie informacyjnym przetwarzanie informacji z wykorzystaniem technologii informacyjnych i komunikacyjnych stanowi znaczącą wartość ekonomiczną, społeczną i kulturową (*Strategia rozwoju...*, 2008, s. 2). Aby społeczeństwo mogło zostać uznane za informacyjne, potrzebna jest szeroko rozbudowana sieć telekomunikacyjna. Badania z 2016 roku pokazują, że aż 80,1% gospodarstw domowych w Polsce ma przynajmniej jeden komputer (*Społeczeństwo informacyjne...*, 2016).

Informacja i wszelkie technologie z nią związane stały się najważniejszym czynnikiem rozwoju cywilizacyjnego. Sektory pozyskiwania i wykorzystywania informacji spychają na dalszy plan te, które zajmują się produkowaniem i dostarczaniem surowców i produktów rolnych. Już nie posiadanie ziemi czy zasobów naturalnych jest jednoznaczne z bogactwem, a informacja i umiejętne nią manewrowanie, bo to przecież Bill Gates jest najbogatszym człowiekiem w Stanach Zjednoczonych (*Najbogatsi Amerykanie...*, 2016), a zajmuje się głównie tworzeniem oprogramowania, czyli przetwarzaniem informacji.

Informacja i umiejętność jej pozyskania często może stanowić o sukcesie lub porażce państwa, firmy, produktu czy projektu, czego skutkiem jest to, że informacja zaczęła mieć określoną wartość i cenę. Przeszliśmy zatem z gospodarki przemysłowej do gospodarki opartej na wiedzy.

Spółeczeństwo informacyjne to takie, które znajduje się na odpowiednio wysokim szczeblu rozwoju technologicznego, a informacja jest dla niego najcenniejszym dobrem, które jest mocno eksploatowane w życiu społecznym, kulturalnym, politycznym, a przede wszystkim gospodarczym. Informacja i wiedza są traktowane jako szczególnie kapitał niematerialny, w niektórych przypadkach bardziej wartościowy od dóbr materialnych. Dla tej społeczności komputer, internet i różnorakie techniki cyfrowe stają się jednym z najistotniejszych aspektów życia i pracy.

Można zatem wskazać, że społeczeństwo informacyjne, to takie:

- w którym struktury społeczno-gospodarcze oparte są na dominującym zasobie – informacji,
- informacje są ważnym czynnikiem konkurencyjności,
- rozwijają się środki przetwarzania informacji oraz komunikowania i komunikowania z innymi jednostkami,
- informacje przesyłane są w sposób uporządkowany przez różnego rodzaju instytucje,
- zwiększa się dominacja sektora informacyjnego, który obejmuje w szczególności wytwarzanie, dystrybucję i korzystanie z informacji oraz obsługę infrastruktury informacyjnej,
- tworzą się coraz doskonalsze technologie umożliwiające wykorzystywanie informacji w ujęciu globalnym,
- przebiega globalizacja procesów informacyjnych (Błażyńska, 2014, s. 160–161).

Podsumowując, podstawą istnienia społeczeństwa informacyjnego jest wiedza, technologie i umiejętność ich wykorzystywania. Niestety w procesie informacyjnym mamy także do czynienia z celowo wprowadzanymi błędnymi lub nieprawdziwymi wiadomościami. Nieumiejętność odpowiedniego selekcjonowania oraz bardzo subtelny charakter informacji stwarzają uzależnienie, a w efekcie – podatność społeczeństwa na wszelkiego rodzaju mactwa, manipulacje i propagandę.

3. Walka informacyjna

Przełom XX i XXI wieku to czas ogromnych zmian w otaczającej nas rzeczywistości. Nastąpiły przemiany w sferach politycznych, ekonomicznych oraz społecznych. Zmieniło się dotychczasowe rozumienie wielu procesów i zjawisk. Nastąpił ogromny rozwój nauki, techniki a przede wszystkim sieci komunikacyjnych. Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe musiało zwrócić uwagę na nowe zagrożenia ze strony galopującej globalizacji oraz wszechobecnej informatyzacji. Powstały nowe metody walki oraz prowadzenia wojen, a front walki w dużym stopniu przeniósł się do cyberprzestrzeni.

Duża liczba problemów wewnętrznych państwa może wynikać z negatywnych wpływów wewnętrznych i zewnętrznych w ramach walki informacyjnej. Walka umie-

jętnie prowadzona może zagrozić bezpieczeństwu pojedynczych państw oraz bezpieczeństwu światowemu (Ciborowski, 2000, s. 86).

Można wyróżnić trzy poziomy, na jakich funkcjonuje wojna informacyjna:

- osobisty (*Personal Information Warfare*),
- korporacyjny (*Corporate Information Warfare*),
- globalny (*Global Information Warfare*).

Podział ten można uzupełnić o kolejne dwie płaszczyzny – militarną i cywilną. W wojnie konwencjonalnej głównym celem jest zniszczenie lub osłabienie fizycznych zasobów przeciwnika. Celem wojny informacyjnej w aspekcie militarnym jest szturmowanie zasobów i infrastruktury przeciwnika. Jest to tak zwany „miękki atak”, którego rezultaty nie są natychmiastowe i nie zawsze widoczne. Oddziaływania w obszarze cywilnym mają natomiast kontekst społeczny. Korzeniami sięgają oczywiście do wojskowości, ale mają inny zasięg i dotyczą, między innymi biznesu, technologii, nauki czy finansów, a także bezpieczeństwa jednostek i ich sfer aktywności lub integracji ze społeczeństwem. Wieloaspektowość wojny informacyjnej składa się na uniwersalność dostosowania się pod kątem różnych celów, motywów i założeń (Lelonek, 2016, s. 70).

Należy wspomnieć o wojnie hybrydowej – jest to taki sposób prowadzenia działań, który łączy działania konwencjonalne (militarne) z działaniami cybernetycznymi, psychologicznymi, ekonomicznymi i wszystkimi innymi, mogącymi wywołać presję na przeciwniku. W wojnie hybrydowej, obok tradycyjnych działań militarnych, wykorzystywane są inne możliwe środki i metody przemocy, do których można zaliczyć: propagandę, sankcje, presję ekonomiczną, operacje w cyberprzestrzeni oraz presję psychologiczną. Walka informacyjna przekracza standardowe postrzeganie pola walki, a uczestnicy starcia nie muszą być powiązani tylko z siłami zbrojnymi. Zdobywanie informacji, zakłócanie ich przesyłu czy ich ochrona nie są niczym nowym, odbywało się to zawsze, jednak nie nazywano tego „walką informacyjną”.

Jedną z zasadniczych metod używanych w walce informacyjnej jest manipulacja, a jej głównym narzędziem – propaganda, która może oddziaływać wychowawczo lub motywacyjnie. Kolejnym ważnym narzędziem jest wywiad, którego zadaniem jest zbieranie informacji o przeciwniku oraz prowadzenie walki informacyjnej. Takie same posunięcia może stosować przeciwnik, dlatego w celu obrony ważne jest odpowiednie funkcjonowanie kontrwywiadu (Kossecki, 1997, s. 2).

Wszelkie procesy związane z informacją, czyli: gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie są istotnymi elementami procesu podejmowania decyzji, dlatego tak chętnie podaje się fałszywe, wypaczone, zniekształcone lub niewiarygodne informacje, gdyż w znacznym stopniu utrudnia to skuteczne podejmowanie oraz realizację decyzji. Kanały sterownicze wpływające na strukturę przeciwnika możemy podzielić na: agenturalne, współpracujące oraz inspiracyjne.

W ciągu ostatnich lat postęp technologiczny spowodował przeniesienie walki informacyjnej z fizycznych przedsięwzięć do cyberprzestrzeni. Najważniejszymi środkami rażenia w celu zakłócenia lub całkowitej uniemożliwienia funkcjonowania stały

się mechanizmy informatyczne i przyrządy, którymi można wpływać na wojskowe i cywilne systemy komputerowe rywala.

Do zasadniczych cech wojny cybernetycznej można zaliczyć: uzyskanie przewagi informacyjnej, niewidzialność przeciwnika, cyberprzestrzeń jako pole boju, a także to, że czas jest czynnikiem krytycznym (Sienkiewicz, 2003, s. 377).

Wojnę informacyjną w przestrzeni cybernetycznej można stosować w społeczeństwach i armiach dysponujących podobnym potencjałem technologicznym. Może być traktowana jako narzędzie organizacji niejawnych i terrorystycznych, których kroki są skierowane przeciwko obywatelom innych państw. Do tych narzędzi można zaliczyć między innymi: robaki komputerowe, wirusy komputerowe, *back doors* (używanie luk w oprogramowaniu, aby dostać nieautoryzowany dostęp), bomby logiczne – części kodu programu komputerowego, konie trojańskie, nanoroboty i maszyny nuklearne, broń energetyczną (w tym elektromagnetyczną), *chipping* (instalowanie chipów lub umyślne powodowanie wad w urządzeniu), zagłuszanie elektroniczne, czy też impuls elektromagnetyczny (Lelonek, 2016, s. 73–74).

Myślenie o bezpieczeństwie narodowym powinno obejmować zatem zdecydowanie szerszy zakres – także zagrożenia wobec państwa. Należy brać pod uwagę nieustannie rozwijające się metody walki informacyjnej, bo jest to trwały element bezpieczeństwa narodowego.

4. Propaganda – techniki i działanie

Współcześnie mamy do czynienia z zalewem informacji, przed czym nie sposób się ustrzec, oczywiste jest bowiem posiadanie komputera, tabletu czy smartfona z dostępem do internetu. Propaganda ma ogromne pole do działania, bo dla większości ludzi nie istnieje już świat bez prasy, radia oraz telewizji. Społeczeństwa komunikują się ze sobą, nie tylko na poziomie lokalnym, ale i globalnym. W kilka sekund informacja z jednego krańca świata może dotrzeć na drugi.

Propaganda to celowe oddziaływanie na zbiorowości i jednostki zmierzające do pozyskania zwolenników i sojuszników, wpojenia pożądanых przekonań oraz wywołania określonych dążeń i zachowań¹. Propaganda jest także jedną z form komunikowania się – główną istotą jest wysyłanie komunikatu od nadawcy do adresata. W przeważającej części przypadków przybiera ona formę pośrednią, gdyż komunikat trafia do odbiorcy za pośrednictwem massmediów. Obecnie do głównych nadawców zaliczyć można przede wszystkim: partie, rządy, korporacje, kościoły, związki wyznaniowe, a także organizacje społeczno-polityczne oraz elity polityczne.

Zasadniczym celem propagandy jest rozpowszechnienie i narzucenie odbiorcom konkretnych postaw, wtedy służy ona określonej indoktrynacji. W kształtowaniu świa-

¹ Hasło: *propaganda*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/propaganda;3962718.html> (11.07.2017).

topoglądu adresata wykorzystywane są różne metody manipulacji, np. prowokacja, interpretacja faktów, dezinformacja, tendencyjność.

Garth S. Jowett oraz Victoria O'Donnell definiują propagandę jako specyficzny rodzaj komunikowania, włączający i oparty na dwóch elementach – informacji i perswazji (Dobek-Ostrowska, Frasz, Ociepka, 1999, s. 10).

Propaganda powoduje przeświadczenie, że zachowanie odbiorcy wynika tylko i wyłącznie z własnych przemyśleń oraz podejmowanych decyzji. Badacze dzielą propagandę na *komunikowanie informacyjne*, polegające na tym, że autorzy komunikatu perswazyjnego dzielą się informacjami oraz wyjaśniają je odbiorcy oraz *komunikowanie perswazyjne* – odbiorca akceptuje oraz dostosowuje się do nowych zachowań i jest to proces dobrowolny.

Propaganda nie jest zjawiskiem nowym, choć jej największy rozkwit można zauważyć w XIX wieku, co było spowodowane zmianami na świecie w sferach społecznych i politycznych, m.in.: stopniowym upowszechnianiem praw wyborczych (w późniejszych latach również dla kobiet), kształtowaniem się demokratycznych form rządów, co pociągnęło za sobą również rozwój sposobów walki o głos wyborcy. Rozwój propagandy stymulował także szybki rozwój środków masowego przekazu: filmu, radia, prasy, telewizji czy wideo.

Zainteresowanie propagandą jako dziedziną nauki rozpoczęło się na początku XX wieku. Było to w dużej mierze wywołane potrzebami politycznymi. Zauważono, że ten aspekt nauki może być bardzo przydatny i tak w początkach XX wieku (w okresie wojen) można odnotować zdecydowany rozkwit działalności propagandowej. Dużą rolę w rozwoju teorii propagandy miała II wojna światowa, która dostarczyła nauce wielu materiałów badawczych.

Szczególne uznanie propaganda zyskała w sferach politycznych, gdzie jest wykorzystywana do walk wyborczych czy parlamentarnych, kontroli, objęcia władzy lub wywierania nacisku. Wyróżnić można cztery funkcje propagandy: integracyjną, adaptacyjną, informacyjno-interpretacyjną oraz dezinformacyjną i demaskatorską.

Propaganda kojarzona jest głównie z szerzeniem idei, poglądów lub haseł. Ma wydźwięk zarówno pozytywny, jak i negatywny. W Polsce najczęściej jednak przez względy historyczne kojarzona jest ze złymi doświadczeniami. Dziś propaganda ma o wiele szersze znaczenie, które obejmuje zręczne posługiwanie się obrazami, symbolami, stereotypami w celu odwoływania się do naszych uprzedzeń i emocji (Pratkanis, Aronson, 2005, s. 7).

Jak wynika z powyższych rozważań, możliwości wywierania wpływu na odbiorcę jest wiele. Nadawca może przebiegać w rozmaitych metodach, czasami nawet może propagować coś, robiąc to nieświadomie. Propaganda może być tak subtelna, że nawet najbardziej wyedukowani obywatele mogą się nie zorientować, a czasami samym chwytem będzie prostolinijność propagandy.

Podsumowanie

Reasumując powyższe rozważania można stwierdzić, że sieci komputerowe są pewnym rodzajem sieci społecznych, pokonującymi wszelkie dystanse przestrzenne. Komunikacja w cyberprzestrzeni wpływa na podtrzymywanie więzi społecznych poprzez wiadomości elektroniczne (e-mail), grupy dyskusyjne, usenet², czy też IRC³ dostarczając użytkownikom poczucia przynależności do danej zbiorowości. Warto podkreślić, iż internet jest jednym ze sposobów interakcji międzyludzkich, ale nie jest oddzielną rzeczywistością, gdyż użytkownicy wnoszą do przestrzeni online swój status społeczno-ekonomiczny, płeć, dane osobowe, środowisko kulturowe oraz związki offline. Z całą pewnością można zatem stwierdzić, że internet każdej jednostce społecznej służy do czegoś innego, ale dla całej społeczności wirtualnej ma jednak taką samą wartość – zaspokaja potrzeby. Według Sitarskiego, rzeczywistość wirtualna jawi się jako niezwykle atrakcyjne pole, będące spełnieniem odwiecznych pragnień ludzkości – symulacji i interakcji (Sitarski, 2002, s. 393).

Ważnym aspektem rozważań jest to, że technologie informacyjne to ogromna szansa rozwoju ludzkości. Należy jednak pamiętać, że komunikowanie w cyberprzestrzeni, poza oczywistymi korzyściami, jakimi są szybkość oraz łatwość nawiązywania dialogu, wymiany poglądów czy pozyskiwania informacji i wiedzy, tworzy także nowe bariery i niewiadome, niesie ze sobą wiele zagrożeń, których skutki są ukryte i odległe w czasie (np. manipulacja, propaganda).

W odniesieniu do scharakteryzowanych form komunikowania w cyberprzestrzeni można stwierdzić, że niezwykle ważne jest świadome oraz umiejętne funkcjonowanie jednostek w wirtualnej rzeczywistości społecznej, zwłaszcza w kontekście zagrożeń, które w XXI wieku rozwijają się w tym obszarze dość dynamicznie i stanowią dla społeczności globalnego świata znaczne wyzwanie.

W artykule ukazano wpływ komunikowania w cyberprzestrzeni na bezpieczeństwo państwa jako społeczeństwa. Zdaniem autorów cel artykułu został osiągnięty, gdyż w powyższej pracy potwierdzono, że nieodpowiednie metody komunikacji w cyberprzestrzeni są zagrożeniem dla państw demokratycznych.

Przekrój dostępnych środków wywierania wpływu jest w dzisiejszym świecie coraz szerszy. Manipulatorzy, propagandziści oraz osoby, które mają na celu wprowadzanie w błąd społeczeństw, korzystając z różnego rodzaju form komunikowania, mają coraz większe pole manewru. Globalizacja pozwoliła na bardzo szeroki i szybki obieg informacji, również tej propagandowej.

² Usenet (*User net; users' network*) – system dostarczania i zwielokrotniania nowin zamieszczanych na listach dyskusyjnych w sieci internet.

³ IRC (*Internet Relay Chat*) – jedna z usług sieci internet, umożliwiająca prowadzenie rozmów na żywo (za pomocą wymiany tekstowych komunikatów).

W dużej mierze to media przyczyniają się do rozpowszechniania informacji nieprawdziwych. Często można odnieść wrażenie, że w jednych mediach *news* jest gloryfikowany, a w drugich pomijany.

Reasumując, społeczeństwo informacyjne powinno nauczyć się rozróżniania różnego rodzaju wpływów. Komunikacja w cyberprzestrzeni może być używana w dobrej wierze, ale w rękach złych ludzi może być bardzo groźna, nie tylko dla społeczeństwa jako jednostek, ale również dla istnienia państwa. Państwo powinno również wprowadzać metody i sposoby ochrony swoich obywateli przed złym wpływem dezinformacji pochodzących z różnych stron, niezgodnych z naszymi interesami.

Literatura

- Błażyńska, J. (2014). Informacja finansowa w społeczeństwie informacyjnym. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 827. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 69.
- Ciborowski, L. (2000). Potencjalne zagrożenia – identyfikacja i charakterystyka. *Mysł Wojskowa*, 4.
- Dobek- Ostrowska, B., Fras, J., Ociepka, B. (1999). *Teoria i praktyka propagandy*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kossecki, J. (1997). *Totalna wojna informacyjna XX wieku a II RP*. Kielce: WZiA WSP.
- Krztoń, W. (2015). *Modern Management Review*, XXI wiek – wiekiem społeczeństwa informacyjnego, 22 (3/XX).
- Lelonek, A. (2016). Wojna informacyjna, operacje informacyjne i psychologiczne: pojęcia, metody i zastosowanie. W: *Potencjał słowa. Międzynarodowe stosunki i komunikacja: stan i perspektywy*. Warszawa–Lwów: Fundacja Centrum Badań Polska-Ukraina.
- Najbogatsi Amerykanie w 2016 roku* (2016). Pobrane z: <https://www.forbes.pl/rankingi/najbogatsi-ludzie-w-usa-ranking-forbesa-2016/rhkv7w3#slide-1> (14.07.2017).
- Nęcki, Z. (1996). *Komunikacja międzyludzka*. Kraków: Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu.
- Pratkanis, A., Aronson, E. (2005). *Wiek propagandy. Używanie i nadużywanie perswazji na co dzień*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sienkiewicz, P. (2003). Wizje i modele wojny informacyjnej. W: *Spoleczeństwo informacyjne – wizja czy rzeczywistość?* Kraków: Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej.
- Sitarski, P. (2002). Czy rzeczywistość wirtualna to odkrycie nowego świata? W: M. Hopfinger (red.), *Nowe media w komunikacji społecznej XX wieku*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Spoleczeństwo informacyjne w Polsce w 2016 roku* (2016). Główny Urząd Statystyczny. Pobrane z: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleszenstwo-informacyjne/spoleszenstwo-informacyjne/spoleszenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2016-roku,2,6.html> (14.12.2017).
- Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce do roku 2013* (2008). Warszawa: MSWiA.

COMMUNICATION IN CYBERSPACE

Keywords: communication, Internet, cyberspace, information society, information fight, propaganda

Summary. Communicating is the process of communication between individuals, social groups or institutions. Its primary purpose is to exchange ideas, share knowledge as well as information and ideas. This process is carried out on many levels, using various means, and its basis is to cause specific effects. The Internet is a communication medium with new and attractive attributes, which means that information and social processes are becoming both collective and individual. Appropriate and skilful use of virtual social reality tools such as cyberspace can be used to create the expected thought processes in the interlocutor's mind, especially at the unconscious level. It is worth noting that currently cyberspace is the main area of functioning of such processes as exerting influence, manipulation, propaganda or information fights.

Translated by Anna Mróz-Jagiello, Paweł Majdan

Cytowanie

Mróz-Jagiello, A., Majdan, P. (2018). Komunikowanie w cyberprzestrzeni. *Ekonomiczne Problemy Usług*, 2 (131/2), 265–274. DOI: 10.18276/epu.2018.131/2-25.